Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.02.2021, sen. zn. 29 ICdo 34/2020, ECLI:CZ:NS:2021:29.ICDO.34.2020.1

Číslo: 76/2021

Právní věta: Nejde-li o některý z případů uvedených v § 40a části věty za středníkem insolvenčního zákona, je pohledávka vzniklá po rozhodnutí o úpadku dlužníka ve sporu, v němž osoba, která je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními (§ 229 odst. 3 insolvenčního zákona), vymáhá pohledávku dlužníka za jeho dlužníkem, tím, že soud tuto osobu zaváže k náhradě nákladů řízení, pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 17.02.2021

Spisová značka: 29 ICdo 34/2020

Číslo rozhodnutí: 76

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory (odporové spory), Náklady řízení, Pohledávka přednostní

Předpisy: § 142 o. s. ř.
§ 168 odst. 2 písm. b) IZ
§ 229 odst. 3 IZ
§ 230 odst. 1 písm. d) IZ
§ 40a IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalobce změnil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 11. 2019 tak, že se mění rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 5. 4. 2019, tak, že se určuje, že pohledávka ve výši 124 225 Kč z titulu náhrady nákladů řízení přiznané žalobci k tíži dlužníka rozsudkem Okresního soudu v Opavě ze dne 18. 11. 2015, sp. zn. 17 C 77/2011, a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 9. 2016, sp. zn. 57 Co 139/2016, je pohledávka za majetkovou podstatou dlužníka.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 5. 4. 2019, Krajský soud v Ostravě (dále též jen „insolvenční soud“):

> [1] Zamítl žalobu, kterou se žalobce (A., spol. s r. o.) domáhal vůči žalovanému (F. a spol., veřejné obchodní společnosti, jako insolvenčnímu správci dlužníka T., spol. s r. o.) určení, že

má za dlužníkem pohledávku za majetkovou podstatou v celkové výši 124.225 Kč z titulu náhrady nákladů řízení přiznaných rozsudkem Okresního soudu v Opavě (dále jen „okresní soud“) ze dne 18. 11. 2015, č. j. 17 C 77/2011-339, a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 9. 2016, č. j. 57 Co 139/2016-396 (bod I. výroku).

[2] Uložil žalobci zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 3.466,20 Kč (bod II. výroku).
2. Šlo o druhé rozhodnutí insolvenčního soudu ve věci samé, když jeho první (vyhovující) rozsudek ze dne 10. 1. 2018 zrušil k odvolání žalovaného Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 11. 9. 2018 a věc vrátil k dalšímu řízení.

3. Insolvenční soud – deklaruje vázanost právním názorem odvolacího soudu – dospěl po provedeném dokazování k závěru, že předmětná pohledávka není pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) [nepatří do taxativního výčtu pohledávek obsaženého v tomto ustanovení], a vznikla až v době, kdy již uplynula propadná přihlašovací lhůta.

4. K odvolání žalobce Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 5. 11. 2019:

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Uložil žalobci zaplatit žalovanému do 3 dnů od právní moci rozhodnutí na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 1.692,19 Kč (druhý výrok).

5. Odvolací soud – vycházeje z ustanovení § 168 odst. 2 insolvenčního zákona a ze závěrů formulovaných v usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 31 Cdo 488/2009, uveřejněném pod číslem 146/2011 Sb. rozh. obč. [které je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu] – přitakal závěru insolvenčního soudu, výslovně zdůrazňuje, že nejde o pohledávku za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, konkrétně otázky, zda předmětná pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou dlužníka.

7. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř.) a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil v tom duchu, že žalobě vyhoví, případně rozhodnutí soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

8. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatel argumentuje ve prospěch závěru, že jeho pohledávka z titulu náhrady nákladů řízení patří mezi pohledávky za majetkovou podstatou dlužníka, neboť vzešla ze soudního řízení, v němž dlužník spravoval majetkovou podstatu (v době zahájení řízení nebyl dosud ustanoven insolvenční správce).

9. Žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout pro nevymezení jeho přípustnosti, případně zamítnout, maje za to, že odvolací soud o věci rozhodl v souladu s ustálenou judikaturou.

III.
Přípustnost dovolání

10. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

11. Dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro daný případ neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., vypočtených v § 238 o. s. ř., a napadené rozhodnutí závisí na vyřešení dovolacím soudem neřešené právní otázky.

IV.
Důvodnost dovolání

12. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

13. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

14. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodná následující skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

> [1] Dlužník (jako žalobce) se žalobou podanou u okresního soudu 25. 2. 2010 domáhal po žalobci (jako žalovaném) vydání myčky a zaplacení částky 436.879 Kč s příslušenstvím.
>
> [2] Usnesením ze dne 3. 12. 2013 insolvenční soud (mimo jiné) zjistil úpadek dlužníka a insolvenčním správcem dlužníka ustanovil žalovaného.
>
> [3] Rozsudkem ze dne 18. 11. 2015, č. j. 17 C 77/2011-339, okresní soud (poté, co žalobě vyhověl jen zčásti) uložil dlužníku zaplatit žalobci do 3 dnů od právní moci rozsudku na náhradě nákladů řízení částku 110.724 Kč.
>
> [4] K odvolání dlužníka i žalobce Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 7. 9. 2016, č. j. 57 Co 139/2016-396 (poté, co potvrdil rozsudek okresního soudu v odvoláním napadeném rozsahu) uložil dlužníku zaplatit žalobci do 3 dnů od právní moci rozsudku na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 13.501 Kč.
>
> [5] Usnesením ze dne 16. 12. 2016 prohlásil insolvenční soud konkurs na majetek dlužníka.
>
> [6] Žalobce uplatnil pohledávku z titulu náhrady nákladů řízení (vzniklou po rozhodnutí o úpadku) vůči žalovanému a v souladu s výzvou insolvenčního soudu následně včas podal žalobu o určení pořadí pohledávky.

15. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

§ 40a

Na základě rozhodnutí a jiných exekučních titulů vzniklých v průběhu insolvenčního řízení proti insolvenčnímu správci pro pohledávky nebo jiná práva, která se týkají majetkové podstaty nebo která mají být uspokojena z majetkové podstaty, nelze vést výkon rozhodnutí na majetek insolvenčního správce; to neplatí, jde-li o pořádková opatření uložená insolvenčnímu správci v souvislosti s takovými řízeními, a o rozhodnutí, jimiž bylo insolvenčnímu správci uloženo nahradit náklady řízení, které způsobil svým zaviněním nebo které vznikly náhodou, která se mu přihodila.

§ 168
Pohledávky za majetkovou podstatou

(…)

(2) Pohledávkami za majetkovou podstatou, pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku, jsou

(…)

b/ náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka,

(…)

(3) Není-li dále stanoveno jinak, pohledávky za majetkovou podstatou se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku.

§ 229

(1) Zákon stanoví v závislosti na průběhu řízení, způsobech řešení úpadku a vlastnictví majetku náležejícího do majetkové podstaty, kdo je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními, případně komu přísluší právo nakládat s majetkovou podstatou ohledně části těchto oprávnění nebo pouze ohledně některých z nich.

(…)

(3) Nestanoví-li tento zákon jinak, je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními

a/ dlužník v době do rozhodnutí o úpadku,

b/ dlužník v době od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku,

c/ insolvenční správce v době od prohlášení konkursu,

(…)

§ 230

(1) Správou majetkové podstaty se rozumí zejména činnost, jakož i právní úkony a opatření z ní vyplývající, pokud směřuje k tomu, aby

(…)

d/ byly vymoženy pohledávky dlužníka včetně plnění z neplatných a neúčinných právních úkonů.

(…)

16. V citované podobě, pro věc rozhodné, platila ustanovení § 168 odst. 2, § 229 odst. 1 a § 230 odst. 1 insolvenčního zákona již v době zahájení insolvenčního řízení na majetek dlužníka (17. 7. 2009), a později nedoznala změn. Ustanovení § 40a a § 229 odst. 3 insolvenčního zákona platí v citované podobě s účinností od 1. 1. 2014, po novele provedené zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů. Označenou novelou bylo vloženo do ustanovení § 229 odst. 3 insolvenčního zákona (jako nové) výše citované písmeno b/ a dosavadní písmena b/ až d/ byla označena jako písmena c/ až e/. Ze zvláštní části důvodové zprávy k vládnímu návrhu pozdějšího zákona č. 294/2013 Sb. [K bodům 126 až 130 (§ 229 a § 230)], který projednávala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém 6. volebním období (2010-2013) jako tisk č. 929/0, se nicméně podává, že tímto způsobem zákonodárce postavil najisto jen to, co soudní praxe pro dobu před 1. lednem 2014 dovozovala výkladem.

17. Otázkou, zda pohledávka z titulu náhrady nákladů řízení pravomocně přiznaná oprávněné osobě až po rozhodnutí o úpadku dlužníka náleží (může náležet) mezi pohledávky za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 insolvenčního zákona, se Nejvyšší soud již zabýval (řešil ji) ve věci, v níž pohledávka z titulu náhrady nákladů řízení vzešla ze sporu zahájeného za účelem vymáhání pohledávky insolvenčního dlužníka insolvenčním správcem jeho majetkové podstaty proti osobě (domnělému dlužníku insolvenčního dlužníka), které byla náhrada nákladů řízení posléze přiznána. V usnesení ze dne 21. 12. 2017, sen. zn. 29 ICdo 7/2016, Nejvyšší soud na dané téma uzavřel (dovolávaje se judikatorních závěrů přijatých na obdobné téma k výkladu zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007), že vzešla-li taková pohledávka (mimo jiné) ze sporů, v nichž insolvenční správce „vymáhá“ pohledávky dlužníka za třetími osobami, jde o pohledávku za majetkovou podstatou.

18. Insolvenční správce vystupuje v insolvenčním řízení jako zvláštní procesní subjekt (§ 9 písm. d/ insolvenčního zákona), který je v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka, jehož úpadek byl řešen konkursem (§ 4 odst. 1 písm. a/, odst. 2 písm. a/ insolvenčního zákona), ve vztahu k majetkové podstatě dlužníka osobou s dispozičními oprávněními (§ 229 odst. 3 písm. c/, § 246 odst. 1 insolvenčního zákona). Zjednodušeně řečeno je správcem cizího majetku, konkrétně správcem majetku dlužníka nebo majetku ve vlastnictví jiných osob, na který se po dobu trvání účinků insolvenčního řízení pohlíží jako na dlužníkův majetek (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2016, sen. zn. 29 ICdo 49/2014, uveřejněný pod číslem 16/2018 Sb. rozh. obč.) Tam, kde na insolvenčního správce přešlo oprávnění nakládat s majetkovou podstatou (jako je tomu při řešení úpadku dlužníka konkursem), jedná insolvenční správce svým jménem na účet dlužníka (§ 40 odst. 1 insolvenčního zákona), přičemž k takovým jednáním patří i jeho úkony v incidenčních sporech, jakož i v dalších sporech, kterých se účastní místo dlužníka (§ 40 odst. 2 insolvenčního zákona) [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 2772/2016, uveřejněný pod číslem 72/2019 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 72/2019“)].

19. Jelikož správou majetkové podstaty se rozumí též činnost směřující k vymožení pohledávky dlužníka za jeho dlužníkem (§ 230 odst. 1 písm. d/ insolvenčního zákona), jsou náklady vzniklé insolvenčnímu správci v soudním sporu, který o takové pohledávce vede, po rozhodnutí o úpadku dlužníka náklady spojenými se správou majetkové podstaty dlužníka (§ 168 odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona), včetně těch nákladů, k jejichž náhradě účastníku řízení jej soud zavázal výrokem rozhodnutí o nákladech řízení ve smyslu ustanovení § 142 a násl. o. s. ř. [za současného předpokladu, že nešlo o rozhodnutí, jímž bylo insolvenčnímu správci uloženo nahradit náklady řízení, které způsobil svým zaviněním nebo které vznikly náhodou, která se mu přihodila (srov. § 40a část věty za středníkem insolvenčního zákona a opět i R 72/2019)].

20. Ustanovení § 168 odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona pak pro účely pojmenování těch nákladů, jež ve spojení s ustanovením § 230 odst. 1 písm. d/ insolvenčního zákona lze považovat za náklady spojené se správou majetkové podstaty dlužníka, nerozlišuje mezi tím, zda vznikly činností insolvenčního správce nebo činností dlužníka; podstatné je, že vznikly činností osoby, která je (v rozhodné době byla) ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními (§ 229 odst. 3 insolvenčního zákona).

21. Jinak řečeno, nejde-li o některý z případů uvedených v § 40a části věty za středníkem insolvenčního zákona, je pohledávka vzniklá po rozhodnutí o úpadku dlužníka ve sporu, v němž osoba, která je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními (§ 229 odst. 3 insolvenčního zákona), vymáhá pohledávku dlužníka za jeho dlužníkem, tím, že soud tuto osobu zaváže k náhradě nákladů řízení, pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona.

22. Právní posouzení věci soudy nižších stupňů tudíž není správné.

23. Jelikož dosavadní výsledky řízení ukazují, že je možné o věci rozhodnout, Nejvyšší soud aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), v souladu s § 243d odst. 1 písm. b/ o. s. ř. změnil napadené rozhodnutí v tom duchu, že určil, že předmětná pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou dlužníka.